

Свідчення писемних джерел

Въ лѣто 6871... Того же лѣта Литва взяли Коршевѣ и сотворишас[я] мятежи и тягота людемъ по всей земли. Тое же осени Олгрд Синю воду и Бѣлобережїе повоевалъ.

Рогожский летописец // Полное собрание русских летописей. – Т. 15. – Вып. 1. – М., 1965. – Стб. 75.

Въ лѣто 6871... Того же лѣта Литва взяша Коршеву. Того же лѣта князь великій литовскій Ольгерд Гедименович Синюю воду и Бѣлобережїе повоева.

Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью // Полное собрание русских летописей. – Т. 11. – СПб., 1879 (перевид.: М. 1965. – С. 2).

Коли господаремъ был на литовской земли князь великий Олгирд и, шедъ в поле с литовским войскомъ, побилъ татар на Синеи воде, трех братьовъ: князя Хачебея а Кутлубуга и Дмитрия. А тыи трии братья Татарское земли, отчичи и дедичи Подольской земли, а отг них заведали атамани и боискаки, приездючи от тыхъ атамоновъ, имовали с Подольскои земли дан. А брат великого князя Ольгирдов держаль Новгородокъ Литовскїи, князь Корьять, а у него были 4 сыны: князь Юрьи, князь Александр, князь Костяньтинъ, князь Феодор. Ино тыи княжята Корьятевечи три братья: князь Юрьи а князь Александр князь Костентин и князь Феодор со князя великого Олгирдовымъ презволением и с помочию Литовскїи земли пошли в Подольскую землю. И тогда в Подольской земли не былъ ни один город ни деревомъ рубленого, а ни каменемъ будованого. И тогда тые княжята Корьятовичи, пришед в Подольскую землю, и вошли у приязнь со атаманы, почали боронити Подольскую землю от татаръ и боискакамъ выхода не почали давати. И напервей нашли собе твержю на реке на

Смотричи, тут пак себе нарядили город Смотрич, а у другомь месте были черници у горе, и в томь месте угонили много оленей в тот остров, кдъ нынѣ Каменское мѣсто лежить, и посеക്ഷи лѣсъ город муровали Каменець, а ис того вси Подолски города умуровали и всю землю Подолскую осели.

(Через подекуди ушкодженість тексту початковий фрагмент з оповіді „Про Поділля” поданий тут у зведеному вигляді за Слуцьким і Супрасльським літописами.)

Слуцкая летопись // Полное собрание русских летописей. – Т.35: Летописи белорусско-литовские. М. 1980. – С. 74; Супрасльская летопись // Там же. – С. 66.

А вверх по реке по Бокгу 50 верст пала в Бокг речка Синяя Вода, а на речке на Синеи воде, 70 верст от Бокга, город Синяя Вода.

Книга Большому Чертежу. Подг. к печати и редакция К.Н.Сербиной. М.; Л., 1950. – С. 112.

Використавши внутрішні татарські поганські міжусобиці й вбивства, коли билося саме зло, багато руських князів, таких як Симеон Іванович Тверський і великий князь московський Дмитрій, кілька разів розгромивши татарські війська, скинули зі своєї шиї ярмо, що на їхніх предків 6845 року від створення світу був наклав хан Батий, повернувши попередні вольності.

У той час перекопські й кримські татари володіли Дикими Полями, що широко простяглися далеко за Києвом, та всім Поділлям, що межує з литовськими землями. У цих краях, де мешкали русини, вони утримували своїх баскаків або отаманів, наче старост, котрі збирали з них данину й на свій розсуд розпоряджались християнами русинами як своїми підданими, частими нападами на литовські володіння чинили великі кривди Ольгердові. Через те 1331 року від народження Христа Ольгерд, уклавши на два

роки угоду про мир з пруськими і ліфляндськими хрестоносцями, виправився у похід в Дикі Поля проти татар. З ним вирушили також чотири його племінники, сини новгородського князя Коріата, княжичі Олександр, Костянтин, Юрій та Федір. І коли вони, минувши Канів і Черкаси, дійшли до урочища Сині Води, то побачили в полі велику татарську орду з трьома царками, поділену на три загони. Один загін вів султан Кутлубах, другий очолював Качибей-Керей, а третім командував султан Дімейтер. Ольгерд, побачивши, що татари готові до бою, вишикував своїх у шість вигнутих загонів, по-різному їх з боків та на чоло розсадивши, так щоб татари, як задумали, не могли їх оточити у звичайних сутичках та заподіяти шкоди стрілами.

Татари з шаленим завзяттям розпочали бій, засипавши литву густим залізним градом з луків, сточили кілька сутичок, але завдали мало втрат через правильний її шик та швидке маневрування. А литва з русинами враз з шаблями та списами наскочили на них і в рукопашному бою прорвали лобові частини та змішали їм танці півколом, а інші, особливо новгородці з Коріатовичами, з самострілів з стрілами наскочили з боків й довгими списами скидали їх із сідел, наче вітер снопи в бурю. Не змігши довше витримати лобового натиску литви, татари почали мішатися та перелякані тікати в розлогі поля. На побоїщі залишилися вбиті три їхні царки: Кутлубах, Качибей (від імені якого назване Качибейським солоне озеро в Диких Полях по дорозі як йти до Очакова) і султан Дімейтер, та разом з ними дуже багато мурз й уланів. Також скрізь по полях і в ріках лежало повно татарських трупів.

Потім після цієї звитяги литва й русини забрали кілька десятків стад коней та верблюдів і багато кошів або обозів, в котрих татари, кочуючи, звикли возити з собою усе майно.

Вони звільнили від татар Торговицю, залишки мурів якої ще й сьогодні стоять в гирлі ріки Богу, Білу Церкву, Звенигород і всі поля аж за Очаків, від Києва і Путивля аж до гирла Дону, та виплошили їх аж до Волги, а інших до Кафи й Азова і Криму, в середину Таврії або Перекопу, загнали. Потім з перемогою вони повернулися на Поділля, де в той час, як нині в Перекопі, теж мешкали татари, підкоривши та поневоливши русинів, їх, що не мали вождів ані царя, Ольгерд теж легко розгромив та вигнав з Подільського краю, так що ледве мала їх частина втекла через Дністер над Чорне море і до Перекопу. Вони потім оселилися в Добруджанських степах за Дунаєм на Турецькому гостинцю, котрим і ми їхали через орду тих добруджанських татар біля Облучиці й Сілістрії. Більша частина їх розмовляє слов'янською мовою та займається господарством.

Нас вони радо приймали і частували виноградом та солодкими кавунами, а коли я їх запитував самі розповідали, що їхні предки з Поділля були вигнані литвою. Але повернемося до розповіді.

Коли Ольгерд одержав славу перемогу над татарами і, очистивши від розбою всі степи, що віддавна належали Києву, він з частиною добре заслуженого війська повернувся до Литви, а другу частину залишив на Поділлі на чолі зі своїми племінниками новгородськими князями Коріатовичами: Олександром, Костянтином і Юрієм і доручив їм та дав під їхню владу і панування всі суміжні з Поділлям руські країни, бо вони добре заслужилися в тій татарській війні.

Macej Strykowski. Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi. Warszawa, 1846. – Т.2. – С. 6-7. Переклад Ф.Шабульда.

В лѣто 6870... В сіе лѣто Ольгерд побѣди трех царков Татарских из ордами их, си есть, Котлубаха, Качзея, Дмитра; и отголи от Подоля изгна власть Татарскую. Сей Олгерд и инья Рускія державы во власть свою пріят, и Кіев под Федором князем взят, и посади в нем Володымера сына своего, и нача над сими владѣти, им же отци его дань даяху.

Густинская летопись // Полное собрание русских летописей. – Т.2. – СПб., 1843. – С. 350.